

**Tadeusz Sarnowski, Ludmiła A.
Kovalevskaja, Agnieszka Tomas,
Piotr Zakrzewski, Tomasz
Dziurdzik, Emil Jęczmienowski**

**Novae 2013 : legionary defences and
headquarters building**

Światowit : rocznik poświęcony archeologii przeddziewięjowej i badaniom
pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej 11 (52)/A, 179-188

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

TADEUSZ SARNOWSKI, LUDMIŁA A. KOVALEVSKAJA, AGNIESZKA TOMAS,
PIOTR ZAKRZEWSKI, TOMASZ DZIURDZIK, EMIL JĘCZMIENOWSKI

NOVAE 2013. LEGIONARY DEFENCES AND HEADQUARTERS BUILDING

Site: Svištov, District of Veliko T'rnovo, Bulgaria

Excavation Director: Tadeusz Sarnowski

Excavation team (IA UW): L.A. Kovalevskaia, A. Tomas,

P. Zakrzewski, T. Dziurdzik, E. Jęczmienowski

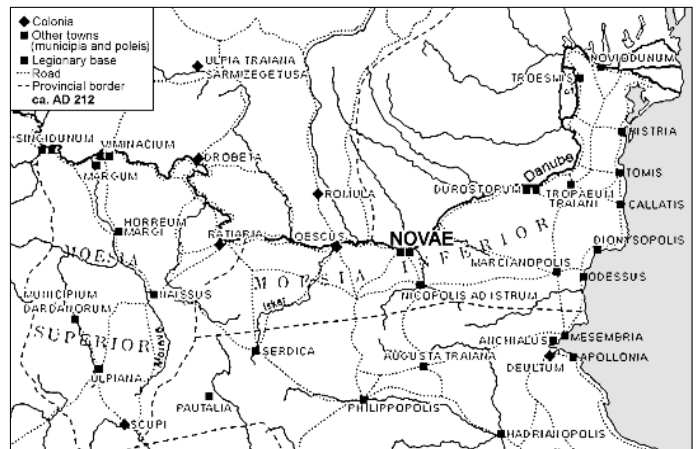
Financial assistance: National Science Centre (grant: 2011/01/B/HS3/02918)

Fieldwork: 29.04–15.05, 01.08–05.09, 18.10–31.10.2013

This year, our post-excavation project undertaken in 2005 in order to verify and record the results of old field works carried out in the 1970s and 1980s along the defensive walls of the fortress of the Roman legions *VIII Augusta* (ca. AD 54–69) and *I Italica* (ca. AD 72 – 4th c. AD) included further examination of the north and east gates, the northern wall and Tower 12 on the southern side of the fortress (Fig. 1). In the central part of the fortress, within the headquarters building (*principia*) some excavation and documentation work had to be done in connection with the project “Novae – the Heart of the Legion. Socialization and Exhibition of Roman Military Camp and Late Antiquity Town of Novae – Stage 1,” supported financially by the Operational Programme Regional Development 2007–2013 of the European Commission.

On the edge of the high Danube escarpment (i.e., the northern line of the legionary defences) where during the previous campaigns ruins of the stone interval tower (Tower 27) were brought to light in a distance of about 42 m to the east from the north-western corner of the fortress, we finally localized an interval timber tower belonging to the defences of the 8th Augustan Legion from the Neronian period. The timber tower was situated 6.2 m to the east from the later stone Tower 27 and had the shape of a rectangle 5.8 m long (east-west) and probably 3 m wide, the same as in the case of another timber tower on the east side of the fortress. Both towers stood on six posts of round cross-section from outside and square cross-section on the inside. Two of the three inner post-holes were traced, while the round outer post-holes remain invisible underlying the preserved foundation of the later masonry curtain wall.

Near the gates – the north (*porta praetoria*) and east (*porta principalis dextra*) ones – the excavation of 2013 was limited to very small surfaces. A short section of the curtain wall investigated right on the side of the north gate was found enclosed in the eastern platform supporting in the 4th to 6th c. AD a gate tower of unknown form and size. It is probable that the core of both platforms of the late gate contains somewhere inside the remains of gate towers from

the late 1st – early 2nd c. AD. Modest remains of the masonry curtain wall show traces of at least two repairs or rebuilding actions. In its final phase the defensive wall was 2.3 m thick.

In order to trace butt ends of two ditches seen in the southern profile of the excavated area 12 m south of the east gate, a trial trench 4.5 m long and 3 m wide was opened next to the east side of the southern platform which once carried one of the two gate towers. The trench revealed no traces of narrow pre-Flavian and large late Flavian or Trajanic ditches. There appears that near the causeway of the eastern gate both ditches were so shallow that their fillings could not have been observed during the excavation of our predecessors in the 1980s.

On the southern front of the fortress Tower 12 and short sections of the adjacent curtain wall were cleaned and recorded (Fig. 2). At some point of time the original defensive wall was enlarged inside and outside with two abutting walls made of stones and bricks bearing stamps LEG I ITA[...] and LEPIFICOR datable to the post-Tetrarchic period. After this building action aiming probably not so much to maximize the strength and stability of the wall but rather to make it higher its width was 3.2 m. The whole sector still needs further investigation.

Engineering earth and construction works (Fig. 3) connected with the project to create an archaeological park in the central part of the site resulted in the need for emergency excavations and documentation work. They were carried out within the headquarters building and along its outer walls (Fig. 4). On both sides of the chapel of the standards (Room A) and two small strongrooms (Rooms Fw and Fz) excavations revealed several rectangular rooms

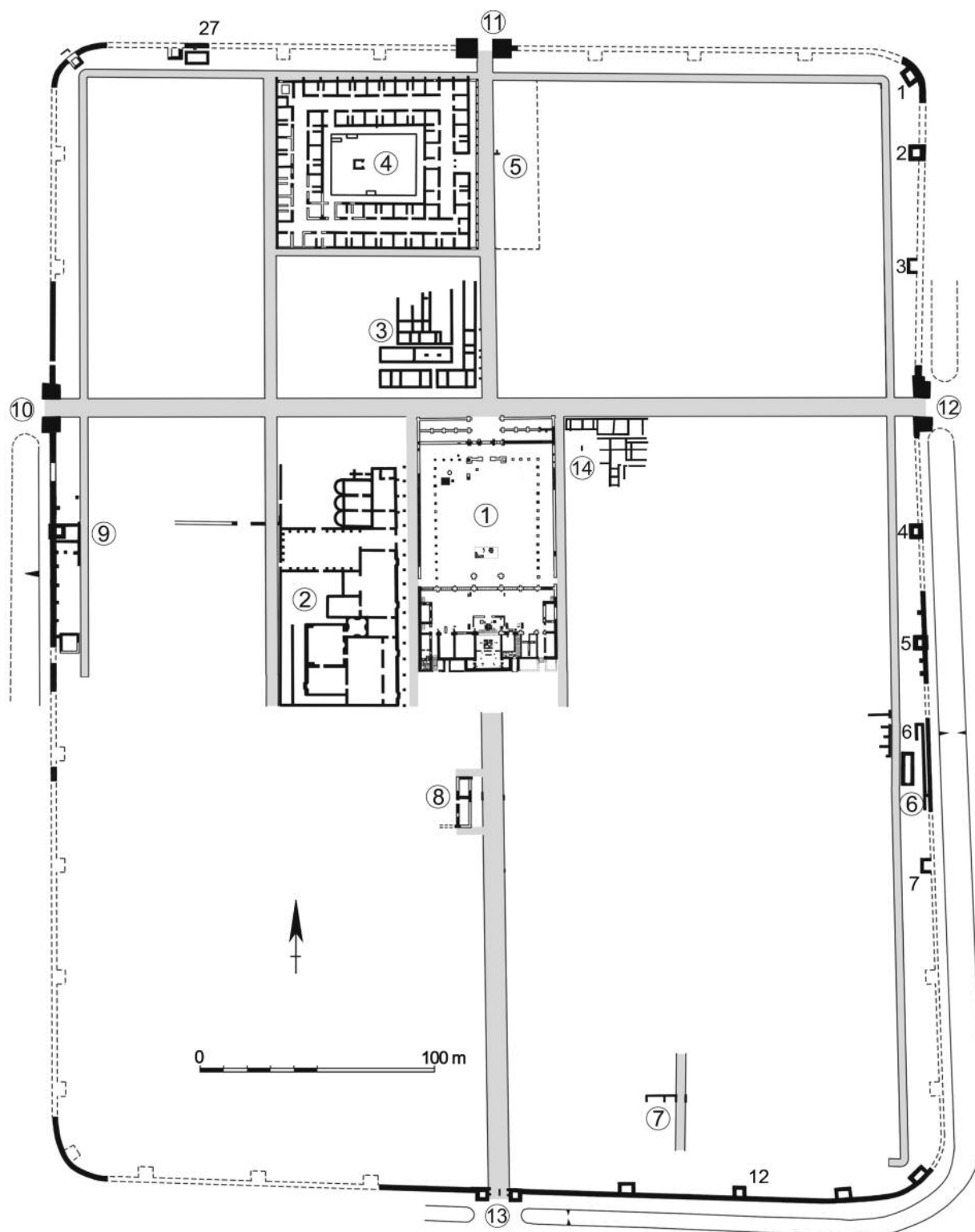

Fig. 1. Novae. Plan of the legionary fortress in the late 2nd and 3rd c. AD (Based on an outline plan by J. Kaniszewski and data provided by A.B. Biernacki, P. Dyczek, L.A. Kovalevskaja, M. Lemke, T. Sarnowski, P. Zakrzewski; drawing T. Sarnowski, L.A. Kovalevskaja). 1 – headquarters building (*principia*); 2 – bath house (*thermae*); 3 – officer's house; 4 – hospital (*valetudinarium*); 5 – granaries (*horrea*); 6 – water-tank; 7 – cavalry barrack; 8 – *praetorium* (?); 9 – *fabrica* (?); 10 – west gate (*porta principalis sinistra*); 11 – north gate (*porta praetoria*); 12 – east gate (*porta principalis dextra*); 13 – south gate (*porta decumana*); 14 – barrack of the First Cohort (?). Figures along the curtain wall refer to the numbers of towers.

Ryc. 1. Novae. Plan twierdzy legionowej w końcu II i na początku III w. 1 – komendantura (*principia*); 2 – łaźnie (*thermae*); 3 – dom oficerski; 4 – szpital (*valetudinarium*); 5 – spichlerze (*horrea*); 6 – zbiornik na wodę; 7 – barak konnicy; 8 – *praetorium* (?); 9 – *fabrica* (?); 10 – brama zachodnia (*porta principalis sinistra*); 11 – brama północna (*porta praetoria*); 12 – brama wschodnia (*porta principalis dextra*); 13 – brama południowa (*porta decumana*); 14 – barak pierwszej kohorty (?). Liczby wzdłuż muru obronnego odnoszą się do numerów wież.

Fig. 2. Novae 2013. The remains of Tower 12, looking south (Photo P. Zakrzewski).
Ryc. 2. Novae 2013. Ruiny wieży 12. Widok z północy.

Fig. 3. Novae. The headquarters building during revitalization works in August 2013. Overhead view from the south-east (Photo T. Sarnowski).
Ryc. 3. Novae. Komendantura legionowa w czasie prac rewitalizacyjnych w sierpniu 2013 r., widok z południowego wschodu.

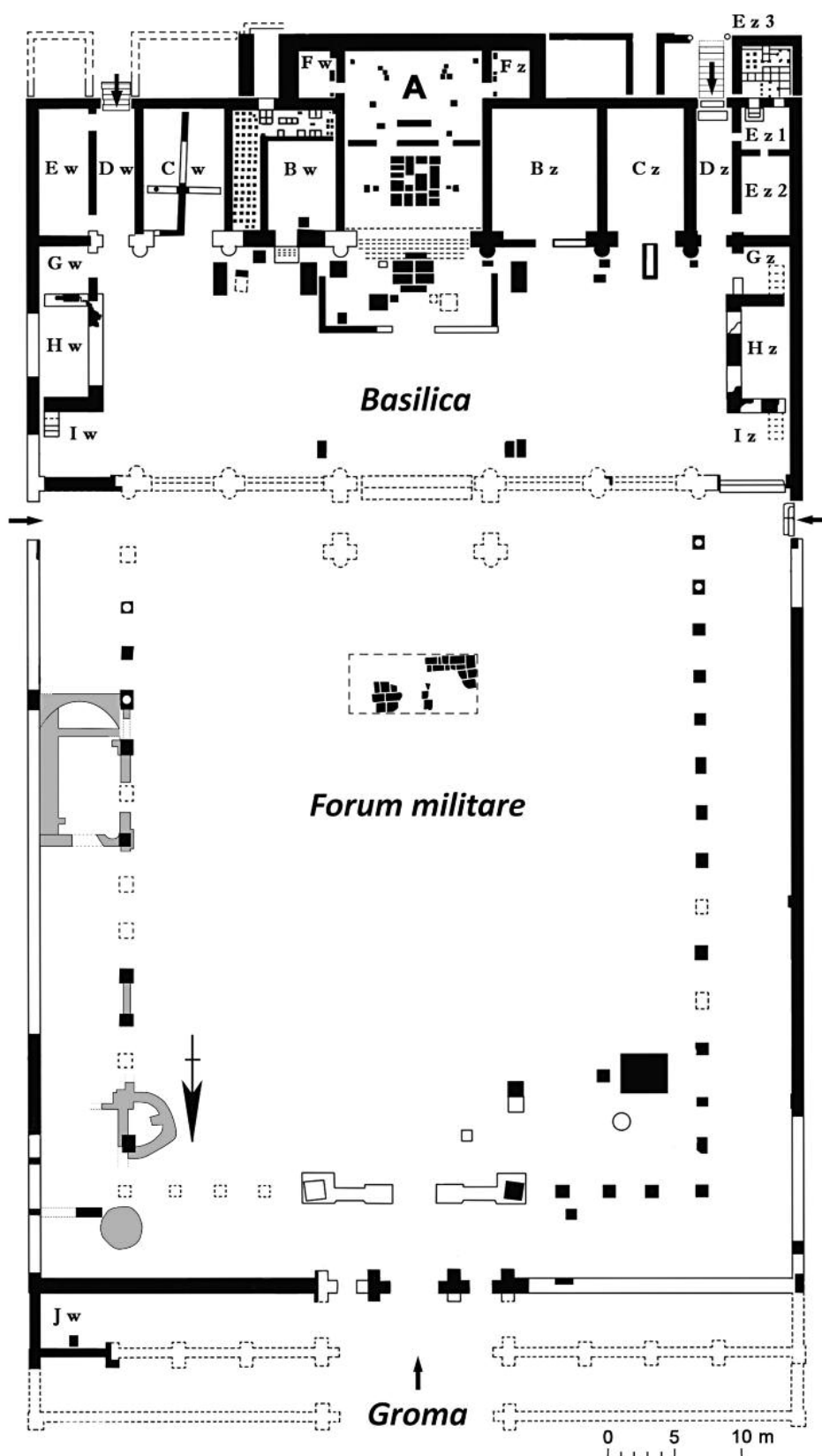

Fig. 4. Novae 2013. The headquarters building (*principia*). An outline plan (Based on plan by T. Sarnowski, drawing L.A. Kovalevskaia, P. Zakrzewski).

Ryc. 4. Novae 2013. Komendantura legionowa (*principia*). Plan.

added in the late 2nd or early 3rd c. AD to the rear side of the original building. Except for Room Ez3 (*schola*) and a small guardroom situated right to the east from the later stairs leading up south from Corridor Dz we have no evi-

dence for evaluating the room function. Perhaps other rooms were offices for military administration, which grew more and more from the 3rd c. The most elegant structure among these situated to the west of the chapel was a 2.4 m wide

Fig. 5. Novae 2013. The headquarters building (*principia*). The propylon at the rear of the building. The eastern column (Photo T. Sarnowski).

Ryc. 5. Novae 2013. Komendantura legionowa (*principia*). Kolumnowy portal z tyłu budowli. Kolumna wschodnia.

propylon distant 4.5 m south from the entrance to Corridor Dz. The propylon granted access to the entrance hall that led to Corridor Dz and consisted of two engaged flanking columns probably carrying once an entablature and pediment. The column shafts of 37 cm diameter had flutes cut only on the side seen from the entrance passage and stood on Attic bases. The plinth level is ca. 49 m a.s.l., i.e., the level of the stone slab in the entrance to Corridor Dz (Fig. 5).

A sequence of well-mixed layers of fine gravel and very small pottery shards separated by thin sand interfaces to the south of the propylon entrance suggests that we deal with an accumulation of silt and eroded earth material flowing down from the west and the southern, rear part of the camp (*retentura*), located higher than the headquarters building. To counteract this process, two retaining walls were built to the south of Room Ez3. After some time, however, a need occurred to remove the propylon and build an eight step staircase that led down from the level of about 50 m a.s.l. to Corridor Dz. At 50 m a.s.l. a small, narrow street, 3.3 m wide, leading up to the south was laid out with a surface made in the northern part of large tile fragments while two earlier street surfaces at 49.80 and 49.90 m a.s.l. show metalling of small stones and gravel.

The 50 m street level is associated with a synchronous channel built of stones and bricks along the southern wall of Room Ez3 to drain rainwater toward the street running between the *principia* and baths. The last recorded street level (50.5 m a.s.l.) is to be related to the period of existence of the fortified town of Novae in the late 5th and 6th c. AD when in a distance of about 3.5 m to the south of the rooms at the rear of the headquarters building an 11 m long wall was built of irregular stones in loess bonding. The unidentified building aligned east-west respected apparently the legionary street layout (Fig. 6). The same cannot be said about another late wall discovered by the Bulgarian restorers about 8 m south-west from the south-western corner of Room Ez3. It was also made of irregular stones bonded with loess and it was orientated southeast-northwest. During one of the previous excavation campaigns a very late street frontage and adjacent buildings were traced in the western part of the former legionary *retentura* in Hectares XXIV and XXXI.

To the east of the chapel of the standards short sections of three walls were brought to light. They belong to two rooms, the larger of which, to the west of the stairs, was 7.2 m long and the smaller one, to the east of the stairs, measured 3.9 m. The space left near the stairs possibly to

Fig. 6. Novae 2013. The headquarters building (*principia*). Rectangular rooms and staircase to the west from the chapel of the standards. Overhead view from the east (Photo P. Zakrzewski).

Ryc. 6. Novae 2013. Komendantura legionowa (*principia*). Prostokątne pomieszczenia na zachód od kaplicy sztandarów. Widok od wschodu.

serve as a guard room was only 75 cm wide. The floors made of large fragments of tiles were at 48.40 m a.s.l. (west) and 48 m (east), i.e., 0.6 m and 1 m lower than to the west of the chapel. The level difference between both staircases was even greater (ca. 1.4 m), i.e., about 3 cm / 1 m.

In deep foundation pits dug for concrete pylons of the reconstructed chapel two contraforts 1.5 and 1.3 m long were discovered. They were made by the Roman builders to maximize strength and stability of the high chapel walls. The contraforts 1.23 and 1.33 m high and 0.45 m thick do not reach the lowest floor level in the chapel. Near the eastern wall of the chapel the Bulgarian restorers found a concentration of large amphorae fragments belonging to three types which are also represented in the material from early Flavian pits in the east portico of the courtyard of the *principia*.

Near the middle of the courtyard earth engineering works brought to light large stone slabs with an average thickness of about 20 cm. The largest ones were 1.3 m long and 0.7 m wide. The area covered by the slabs measured

originally about 10×4.25 m. It is a possibility that on the slabs stood once a statuary group such as for instance a *quadriga*. Similar, but even larger slabs were discovered near the east side entrance and adjacent buttress. Between the buttress and the next freestanding pier at the front of the basilica a masonry wall was found. It was built probably in the late 2nd or early 3rd c. after an earthquake to strengthen this part of the basilica facade. On the opposite, western side of the basilica front there were two stone steps leading up from the west portico to the basilica. This passage was also blocked up by a solid mass of masonry but it happened only after another earthquake in the late 5th or 6th c.

During earth works in the northern part of the courtyard four inscribed statue bases, one with Greek and three with Latin inscriptions, were extracted from the fillings of late pits. These pits were dug in the 6th c. in order to obtain pure loess for construction purposes. The bases bearing Latin inscriptions carried a representation of the legionary eagle or Hercules (AD 187), Apollo (AD 209) and Jupiter (AD 212) and the base with Greek metrical

Fig. 7. Novae 2013. The headquarters building (*principia*). Late lime kiln near the north-eastern corner of the courtyard. Overhead view from the east (Photo T. Sarnowski).

Ryc. 7. Novae 2013. Komendantura legionowa (*principia*). Wapiennik koło północno-wschodniego narożnika dziedzińca. Widok od wschodu.

inscription a statue of Phoibos (2nd half of the 4th c.). The three first statues were set up by the *primi pili* (senior centurions in charge of the First Cohort). The fourth stone bears one of the 12 known Latin and Greek inscriptions which have been found so far in the *principia* or in their next neighbourhood at Novae. They were issued in the period of AD 300–432 by the *primipilarii* (civilian officials employed by provincial governors and responsible for transporting supplies – *pastus militum* – from their distant home provinces in the Eastern Mediterranean to the frontier legions). Two Greek inscriptions mention both the 1st Italic legion and Novae which allow to claim that the headquarters building at Novae served in the 2nd half of the 4th and in the 1st half of the 5th c. also as administrative and civic centre of great social significance for the local community living in the fortress abandoned largely by the legion. In one of the abovementioned loess pits a basin of a large fountain (*labrum*) made of red Eubea marble was found.

While cleaning up the earthen floor level in the east portico and in the courtyard near its north-eastern corner the bottom parts of very shallow foundations for two apsidal structures were brought to light. The rectangular

structure, 11.5 m long and 7 m wide, with an apse on the south and a bench (?) along the eastern wall of the *principia* seems to have served as meeting room (*schola*) and the small structure at the corner of the courtyard gives the impression that it was a chapel. In the earliest leveling layer within the portico a coin struck under Vespasian in AD 71 or 72 was found providing another confirmation of the *terminus post quem* for the time of construction of the building. Architectural documentation of the monolithic limestone plinths that supported the columns in the east and west porticos of the courtyard confirmed our earlier calculation according to which each colonnade had 15 columns. Some plinths were found slightly displaced, but still within their isolated footings. Only three column bases are preserved *in situ*.

Earth works carried out along the long sides of the *principia* courtyard revealed a 30 m long section of the western outer wall and a 5.5 m long section of the eastern wall. Both of the walls show distinct traces of repairs the last of which probably took place in the late 6th c. In some places of the repaired walls large stone blocks originating from the destroyed basilica were reused. Across the western

wall a few feet above the original floor level in the portico a terracotta piping leading east toward the main gate of the headquarters building was then laid. The later component of the land use within the former *principia* was an inhumation burial with no grave goods discovered near the south-western corner of the courtyard in a distance of twenty or so meters east from the early Christian basilica excavated by the archaeologists from the University of Poznań. The burial was orientated east-west with the skeleton's head to the east. The dead was lying down in the supine position in a simple, tile-lined and -covered grave.

In the northern portico right to the north-eastern corner of the courtyard a round, permanent structure was uncovered. It was a lime kiln with a single stoke-hole from the latest period of existence of Novae (**Fig. 7**). The kiln was built in a pit 3.2 m in diameter, dug out to a depth of about 2.5 m. The 1 m high wall of the lower part of the chamber with an internal ledge serving probably as base of a stone vault was made of coursed sandstone while the upper part of the combustion chamber had clay lining. The kiln was found filled with earth and only near the bottom there was its probably last original charge. It contained several fragments of at least two Corinthian capitals, decorated limestone cornice and a small fragment of an inscribed altar or statue base dedicated to an unknown deity with epithets *sanctus* and [- - -]or.

Prof. dr hab. Tadeusz Sarnowski
Institute of Archaeology
University of Warsaw
prowinc@hotmail.com

Ludmiła A. Kovalevskaia MA
Crimean Branch of the Institute of Archaeology
National Academy of Sciences of Ukraine
kovalevska@tlen.pl

Dr Agnieszka Tomas
Institute of Archaeology
University of Warsaw
agnieszka.tomas@uw.edu.pl

Mgr Tomasz Dziurdzik
IA UW
tdziurdzik@wp.pl

Mgr Emil Jęczmienowski
IA UW
e.jecz@gmail.com

Mgr Piotr Zakrzewski
IA UW
dhzaki@wp.pl

TADEUSZ SARNOŃSKI, LUDMIŁA A. KOVALEVSKAJA, AGNIESZKA TOMAS,
PIOTR ZAKRZEWSKI, TOMASZ DZIURDZIK, EMIL JĘCZMIENOWSKI

NOVAE 2013. UMOCNIEŃ I LEGIONOWA KOMENDANTURA

W 2013 r. kontynuowaliśmy badania wzdłuż fortyfikacji obozu (mur północny, brama północna, brama wschodnia, wieża nr 12 na południowym boku obozu – **Ryc. 1**), natomiast w jego centrum, w obrębie *principia* (**Ryc. 4**), podjęte zostały ponadto prace wykopaliskowe i dokumentacyjne związane z projektem „Novae – serce legionu. Socjalizacja i muzeifikacja ruin rzymskiego obozu i późnoantycznego miasta – I etap”, realizowanym w ramach Operacyjnego Programu Rozwoju Regionalnego 2007–2008 Komisji Europejskiej.

Na skarpcie dunajskiej, gdzie w latach poprzednich odkryliśmy w odległości około 42 m na wschód od północno-zachodniego narożnika obozu pozostałości kamiennej wieży z końca I lub początku II w., zakończyliśmy w tym roku badania po zlokalizowaniu wcześniejszej wieży drewnianej z okresu nerońskiego, należącej do umocnień obozu legionu *VIII Augusta*. Wieża drewniana miała w planie kształt prostokąta o wymiarach 5,8×3 m, zwróconego dłuższym bokiem na północ. Wieża wspierała się na sześciu słupach, trzech kwadratowych od strony wewnętrznej i trzech okrągłych od zewnątrz. Ustaliliśmy położenie dwóch skrajnych słupów wewnętrznej rzędu. Pozostałości okrągłych słupów zewnętrznych tkwią pod fundamentem późniejszego muru obronnego.

W bardzo ograniczonym zakresie prowadziliśmy również prace w pobliżu bramy północnej i wschodniej. Stwierdziliśmy, że wschodnia platforma bramy północnej, dźwigająca od IV w. wieżę nieznaną nam formy, została dobudowana do obu stron muru obronnego, który wykazuje ślady co najmniej dwukrotnej przebudowy. W ostatnim okresie grubość muru wynosiła 2,3 m. Przed południową platformą bramy wschodniej, gdzie wytyczyliśmy wykop celem uchwycenia końców dwóch rowów, wyraźnie widocznych w profilu położonym 12 m na południe od tegorocznego sondażu, nie stwierdziliśmy obecności rowów ani z okresu istnienia drewnianego obozu, ani współczesnego murom kamiennym.

Na południowym boku obozu odczyściliśmy i dokumentowaliśmy wewnętrzną wieżę nr 12 i przylegający do niej odcinek południowego muru obronnego (**Ryc. 2**). Mur obronny ma w tym miejscu 3,2 m grubości i wykazuje ślady pogrubienia przy użyciu cegieł ze stemplami, które datują przebudowę na okres po tetrarchii. Wymiary murywanej z kamienia wieży z okresu po pogrubieniu muru obronnego wynoszą u jej podstawy 5,7×2,6 m.

Prace ziemne i budowlane (**Ryc. 3**), związane ze wspomnianym projektem rewitalizacji centralnej części Novae, pociągnęły za sobą konieczność przeprowadzenia

pilnych, interwencyjnych działań archeologicznych i dokumentacyjnych. Podjęte one zostały wewnątrz budowli komendantury i wzdłuż jej zewnętrznych murów. Po obu stronach kaplicy sztandarów (A) i skarbców (Fw i Fz) wykopaliska ujawniły – dobudowane do *principia* od południa – prostokątne pomieszczenia (**Ryc. 6**). Z wyjątkiem przebadanego wcześniej, ogrzewanego hypokaustycznie pomieszczenia klubowego Ez3 (*schola*) i małego wnętrza, chyba dla wartownika, obok schodów wiodących na południe z korytarza Dz, funkcja pozostałych nie została ustalona. Należy je chyba uznać za pomieszczenia biurowe. Najokazalszym obiektem na zachód od kaplicy był dwukolumnowy portal (**Ryc. 5**), położony w odległości 4,5 m na południe od tylnego wejścia do *principia*, wiodącego poprzez korytarz Dz. Do budowy pomieszczeń i portalu doszło najprawdopodobniej w końcu II lub na początku III w., kiedy to obserwujemy różne przeróbki także w kilku miejscach południowego skrzydła komendantury. Na południe od portalu i w przejściu do korytarza Dz w dość szybkim tempie zbierała się ziemia spływająca z południa. Z czasem zaszła konieczność budowy schodów prowadzących na wyższy poziom. Ostatni zarejestrowany poziom uliczki z tyłu komendantury wiąże się już z cywilnym okresem istnienia Novae w V lub VI wieku.

W głębokich wykopach fundamentowych pod metalowe pylony rekonstruowanego szkieletu budowli komendantury pojawiły się w obrębie kaplicy sztandarów dwa kontraforsy, zaprojektowane przez budowniczych, by usztywnić i wzmocnić konstrukcję murów kaplicy. Przy wschodnim murze kaplicy wystąpiła koncentracja stosunkowo dużych fragmentów kilku amfor, odkrywanych także we wczesnoflawijskich jamach w portyku wschodnim dziedzińca. Najprawdopodobniej i tym razem mamy do czynienia z małą jamą wykopaną w calcu przez legionistów z *I Italica* w czasie przygotowań do budowy flawijskich *principia*.

Na środku dziedzińca prace ziemne ujawniły obecność dużych płyt wapiennych, na których prawdopodobnie stała pierwotnie jakaś grupa statuaryczna. Podobne płyty zostały odkryte blisko wschodniego, przyściennego filaru bazyliki. Między tym filarem a kolejnym, wolnostojącym, biegnie mur przegradzający dostęp z dziedzińca do bazyliki. Zbudowany on został zapewne po jakimś trzęsieniu ziemi, może w końcu II lub na początku III w., celem wzmocnienia północnego boku bazyliki. Po przeciwległej stronie budowli znajdowały się tam dwa stopnie schodów prowadzących z portyku do bazyliki. Przejście zostało także zamknięte, ale stało się to później, prawdopodobnie dopiero po trzęsieniu ziemi około połowy V w.

W czasie oczyszczania poziomu ziemnej posadzki w portyku wschodnim i na dziedzińcu przy jego północno-wschodnim narożniku odkryto bardzo płytko posadowione i bardzo źle zachowane fundamenty dwóch obiektów z absydami. O ile usytuowany w portyku prostokątny obiekt długości około 11,5 i szerokości 7 m z absydą i ławą (?) pełnił może funkcję pomieszczenia przeznaczanego do odbywania zebrań (*schola*), o tyle obiekt koło narożnika dziedzińca służył chyba jako rodzaj kaplicy. Oba obiekty zostały zbudowane, gdy stała już kolumnada portyku.

W północnej części dziedzińca, z późnych jam, wykopanych dopiero w VI w. celem pozyskania czystego lessu do prac budowlanych, wydobyto cztery bazy posągów, trzy z napisami łacińskimi, jedną z greckim. Z lektury dedykacji wynika, że bazy z napisami łacińskimi dźwigały plastyczne przedstawienia legionowego orła lub Herkulesa (187 r.), Apollina (209 r.) i Jowisza (212 r.), natomiast baza z drugiej połowy IV w. z wierszowanym napisem greckim – posąg Foibosa (t.j. Apollina). Posągi z końca II i początku III w. zostały wzniesione przez *primi pili* legionu *I Italica*. Baza z napisem greckim jest jedną z dwunastu, które zostały znalezione w *principia* lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie, i które wystawione były przez *primipilarii* (cywilni funkcjonariusze odpowiedzialni za dostawę żywności w systemie *pastus militum* dla nadgranicznych legionów) w okresie od około 300 do 432 r. Dwie z tych późnych baz wzmiankują

zarówno legion I Italski, jak i Novae, co daje nam bardzo pewną podstawę, by sądzić, że komendantura legionu służyła w drugiej połowie IV i pierwszej V w. także jako reprezentacyjne, i chyba też administracyjne, centrum cywilnej społeczności zamieszkującej dawny obóz, opuszczony w dużej części przez legion.

Jednym z najpóźniejszych elementów wykorzystania terenu niegdysiejszych *principia* był szkieletowy grób bez inwentarza, odkryty w obudowanej dachówkami jamie, blisko południowo-zachodniego narożnika dziedzińca, w odległości dwudziestu kilku metrów na wschód od wczesnochrześcijańskiej katedry. Grób miał orientację wschód-zachód a zmarły leżał w pozycji na wznak z głową zwróconą na wschód.

W pobliżu północno-wschodniego narożnika dziedzińca został odsłonięty duży, okrągły piec do wypalania wapna (Ryc. 7), najprawdopodobniej z ostatniego okresu istnienia *principia* w samym końcu VI lub na początku VII w. Średnica komory pieca, wkopanej w całości w ziemię co najmniej na głębokość około 2,5 m, wynosiła 3,2 m. W rumowisku, nad dnem pieca znajdowały się fragmenty co najmniej dwóch kapiteli korynckich, fragment gzymsu i mały odłamek napisu łacińskiego z bazy posągu lub ołtarza dedykowanego nieokreślonemu bóstwu o przydomkach *sanctus* i [- - -]or.